

Na FF UK vzniká unikátní transnacionální učebnice historie pro vysokoškolské studenty z celé Evropy

Tým historiků a historiček z Filozofické fakulty UK se zapojil do mezinárodního projektu TEH21: Teaching European History in the 21st Century a zahájil práci na takzvané transnacionální učebnici dějepisu. Ta představí přehled nejdůležitějších událostí evropských dějin z perspektivy českých i zahraničních autorů.

Publikace se bude soustřeďovat na zásadní problémy a jevy, které formovaly evropskou společnost a určovaly novověké, moderní a soudobé dějiny Evropy. Její ambicí bude propojit různé pohledy na historii, začlenit do historického výkladu různé prostorové rámce a zajistit větší vyváženost výuky evropských dějin.

„Pro studenty je transnacionální přístup atraktivní, protože vnáší do výkladu dějin rozmanitost. Propojuje témata z politických, kulturních, hospodářských dějin a odlišné úrovně od ‚makro‘ po ‚mikro‘, takže se dají sledovat velké historické procesy spolu s osudy jejich aktérů,“ představuje projekt jeho koordinátor dr. Jaroslav Ira z Ústavu světových dějin FF UK.

Multiperspektivita je tedy klíčovou vlastností projektu. Na základě rozdělení jednotlivých podkapitol sestavili tvůrci učebnice mezinárodní autorské kolektivy z různých evropských univerzit. Podle dr. Iry vnese takové složení týmu do textu osobitý náhled, který bude vycházet z jejich oborových profilací a specializací.

Vědci plánují do projektu zahrnout také soubor digitalizovaných primárních pramenů, které budou k dispozici

on-line. Každá kapitola učebnice bude odkazovat na několik ilustrativních pramenů – historické mapy, obrázky nebo úryvky z dobových dokumentů, které budou podkladem k diskusi během seminářů. Součástí projektu budou také videopřednášky, které poslouží jako shrnutí či uvedení každé kapitoly.

Koncept učebnice i další materiály se průběžně testují v rámci tří intenzivních studijních programů, během nichž vybrané kapitoly hodnotí studenti ze zapojených univerzit v Německu, Španělsku, Velké Británii, Francii, Maďarsku, Nizozemsku a České republice. Ti o nich budou na základě četby rukopisů diskutovat přímo s autory učebnice. *„Deset studentů a studentek nakonec sepíše i stručnou reflexi naší práce, z níž bychom se měli dozvědět, co podle nich v jednotlivých kapitolách chybí, zdali jim vyhovuje struktura a jestli mají chuť o tématech diskutovat,“* vysvětluje dr. Ira.

Na Univerzitě Karlově projekt koordinuje právě dr. Jaroslav Ira ve spolupráci s dr. Janem Kourou z Ústavu světových dějin a prof. Markétou Křížovou ze Střediska ibero-amerických studií. Autorsky se do projektu zapojili i další členové Ústavu světových dějin – dr. Jiří Janáč, dr. Ondřej Daniel, dr. Tomáš Masař, dr. Mikuláš Pešta a dr. Ondřej Vojtěchovský – a někteří historikové z ostatních ústavů: doc. Jakub Rákosník z Ústavu hospodářských a sociálních dějin a dr. Jan Zdichynec z Ústavu českých dějin.

Podle dr. Iry je třeba naučit se nahlížet na dějiny Evropy z národní, evropské i globální perspektivy a při jejich výuce je třeba zohlednit i rovinu konkrétního místa a lidské každodennosti. O tom, jak učebnice pro vysokoškoláky vzniká, hovoří Jaroslav Ira, odborník na moderní komparativní dějiny Evropy.

Jak se na dějiny nahlíží „transnacionálně“?

Jednou z cest je zaměřit se na témata, která svou povahou nelze jednoduše vtěsnat do národních rámců. Příkladem mohou

být třeba vzájemné vztahy, pohyb lidí, šíření myšlenek nebo oběh zboží. Právě migrace a transfery vědění svým založením inklinují k transnacionální perspektivě.

Dějiny sportu a volného času, další téma z připravované učebnice, v sobě zahrnují jak kulturní transfery napříč národními hranicemi, jako je třeba šíření hudebních žánrů a přejímání nových tanečních stylů, tak nadnárodní instituce, jako jsou evropské sportovní asociace a transnacionální zkušenosti, jakými se stal masový prožitek rekreatantů mířících každoročně napříč Evropou k moři. Jihoevropské pláže se staly transnacionálním prostředím par excellence, prostorem střetávání lidí z odlišných kultur.

Ale například i národní hnutí čerpala inspirace a výrazové prostředky ze společného repertoáru a vzájemně se ovlivňovala. Finští obrozenci bedlivě sledovali české vlastence, kteří se v mnohém inspirovali irským bojem za nezávislost. Těch možností je celá řada a často se kombinují.

Jaké jsou výhody a nevýhody takového pohledu na historii?

Transnacionální náhled vede k tomu, že si víc všímáme procesů a souvislostí, které jdou napříč hranicemi národních států a které často zůstávají mimo naše zorné pole. Více se ukazuje provázanost evropských dějin a jak k ní dochází. Například o dějinách revolucí lze psát jen v českém, španělském nebo německém rámci, případně je porovnávat. Jejich výklad bude ale vždy neúplný, pokud nezohledníme vzájemné inspirace a přejímání vzorů mezi revolucionáři.

Nevýhodou přístupu může být sklon k přílišnému důrazu na pohyb a překračování hranic, přestože se život řady lidí mnohdy odehrával doslova na místě. Lidé si transnacionální rozměr své každodenní zkušenosti uvědomovali jen málo, pokud vůbec, a neměl pro ně zásadní význam, například při běžném nákupu čaje nebo kávy v místním obchodu. Také vymezování se proti národnímu prostoru coby rámci, v němž se zkoumají a vykládají

dějiny – jakkoliv je důležité, může vést až k opačnému extrému, tedy k potlačení národního či státního rámce jako nedílné součásti života jednotlivce a společnosti.

Je zapotřebí umět se dívat na evropské dějiny ze skutečně nadnárodní perspektivy, hledisko národa nelze jednoduše ignorovat, zvláště ne v oněch obdobích, kdy národní kategorie významně určovaly průběh dějin a formovaly každodenní lidskou zkušenost.

Učebnice má obsáhnout dějiny celé evropské společnosti. Shodnete se společně se zahraničními kolegy, s nimiž text připravujete, které události jsou důležité pro všechny? Jak témata vyvažujete?

To je opravdu výzva. Když jsme vybírali hlavní témata, věnovali jsme této otázce celé dvě schůze na univerzitě v nizozemském Utrechtu. A při koncipování kapitol se s touto otázkou potýkáme znovu, zvláště když je v každé z nich nutné vtěsnat se do sedmi stran.

Plánovací schůzky obvykle končí dlouhým seznamem neopomenutelných témat, každý kolektiv proto hledá způsob, jak je na stránky zahrnout, a pak na několika příkladech přiblížit jejich složitost. Musíme mít ovšem stále na paměti, že vytváříme učební pomůcku, která má být základem diskusí v seminářích a podněcovat další zájem, nikoliv studentům nabízet všeobsažnou syntézu.

Zatím jsme se ale naštěstí vždycky domluvili. Různorodost kolektivů je efektivním způsobem, jak určitou vyváženost zajistit. Autoři a autorky také mají osobitý pohled na věc, který je daný jejich specializací, ale také například jejich oborovými profilacemi. Například v týmu, který sepisoval kapitolu o hranicích ve 20. století, se sešli kulturní historikové a specialisté na dějiny mezinárodní politiky, přičemž výsledkem je – alespoň se domnívám – komplexní kapitola, která představuje hranice jako mnohorozměrný jev:

jako linii dělící dva státní celky, předmět kulturní paměti i třeba literární imaginace.

Jakými tématy přispějete do publikace vy?

Jako spoluautor se podílím na sedmi kapitolách. Nyní pracuji na tématu o mezinárodních vztazích v 19. a 20. století a čekají mě kapitoly o paměti a kulturním dědictví. Vedle koordinace projektu také edituji jeden ze sedmi oddílů učebnice, mám proto na starosti organizaci dvanácti autorských kolektivů. To znamená, že se snažím udržovat komunikaci téměř třiceti lidí ze sedmi univerzit.

Co si od projektu slibujete?

V první řadě doufáme, že se nám podaří vypracovat učebnici, která nabídne mnohem komplexnější pohled na evropské dějiny, než jak bývá zvykem u výkladů psaných jedním autorem nebo psaných z perspektivy západoevropské či americké. Věříme, že učební podklady najdou využití v mezinárodních výukových kolektivech, například v kurzech Erasmu, kde přispějí k inovativním formám výuky.

V dlouhodobém výhledu nabízí projekt vynikající příležitost k navazování nových kontaktů napříč sedmi univerzitami, což, jak věřím, povede ke spolupráci na jiných projektech i třeba ke zvýšené mobilitě vyučujících.

Workshop in Utrecht

Utrecht University

Humboldt University